

جنگ نیابتی غیردولتی؛ عوامل کلیدی و پیشران‌ها

عزیز نصیرزاده^۱، علی فرهادی^{۲*}، امیر هوشنگ خادم دقیق^۳

پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۱۱/۲۵

دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۱۰/۰۲

چکیده

طبق فرمایشات مقام معظم رهبری ^{مدظله‌العالی} سیاست‌های خبثت آلود استکبار در منطقه ما ایجاد جنگ‌های نیابتی است، از همین رو، هدف اصلی تحقیق حاضر تبیین جنگ نیابتی، عوامل کلیدی، پیشران‌ها و شواهد و قرائن این جنگ می‌باشد. پژوهش حاضر از لحاظ هدف از نوع تحقیقات کاربردی و از نظر روش جزء تحقیقات اکتشافی آینده‌پژوهانه است که به روش دلفی و سناریونویسی انجام شده است. جامعه آماری تحقیق ۱۰ نفر استراتژیست‌های حوزه دفاعی نظامی می‌باشد که به روش هدفمند انتخاب گردیدند و اطلاعات موردنیاز به روش دلفی جمع‌آوری و در چارچوب الگوی سناریونویسی تبیین گردید و در پایان عوامل کلیدی، پیشران‌ها و شواهد و قرائن این جنگ شناسایی گردیدند و نتایج تحقیق حاکی از آن است که به دلیل هزینه بالای جنگ مستقیم، تلفات انسانی، مشکلات اقتصادی و عدم اقبال افکار عمومی، استکبار جهانی و در رأس آن‌ها آمریکا تمایلی به ورود مستقیم در جنگ را نداشته و با استفاده از زمینه‌های اختلافی موجود و یا ساختگی به تحریک و تهییج کشورها و یا گروه‌های قومی مذهبی برای جنگ با ج.ا.ایران پرداخته و حمایت‌های مالی و اقتصادی، سیاسی و نظامی را از آن‌ها به عمل می‌آورند به نحوی که در ظاهر نایب یا نیابان چنین جنگی به دنبال اهداف خود هستند، اما در واقع اهداف و منافع ملی کشور و یا کشورهای حامی در منطقه تحقق می‌یابد.

واژگان کلیدی: سناریو، جنگ نیابتی، عوامل کلیدی، پیشران‌ها

۱ - کارشناسی ارشد مدیریت امور دفاعی، مربی دانشگاه علوم و فنون هوایی شهید ستاری، تهران، خیابان پیروزی، ستاد نیروی هوایی ارتش ج.ا.ایران.

۲ - دکتری مدیریت دولتی، مدرس دانشگاه علوم و فنون هوایی شهید ستاری، تهران، خیابان شمشیری، Ali_Farhadi92@yahoo.com

* - نویسنده مسئول و عهده‌دار مکاتبات

۳ - دانشجوی دکتری امنیت ملی دانا، تهران.

مقدمه

جنگ نیابتی اگرچه راهبرد نظامی مربوط به دوران جنگ سرد است اما به خصوص از سال ۲۰۱۱ به بعد توسط آمریکا در کشورهای اسلامی اجرایی می‌شود. علت اتخاذ چنین راهبردی بیش از هر چیز به شرایط داخلی آمریکا از جمله مشکلات اقتصادی و انزجار مردم از جنگ مربوط است و هدف اصلی آن نیز در شرایط کنونی مقابله با موج رو به گسترش بیداری ایلامی در کشورهایی است که تا پیش از این زیر سیطره و سلطه آمریکا قرار داشتند. آمریکایی‌ها در تحرکات جدید خود تلاش می‌کنند باهدف ضربه زدن به امنیت جمهوری اسلامی ایران، جنگ‌های نیابتی را به نزدیکی مرزهای کشورمان بکشانند که مقام معظم رهبری مدظله‌العالی نیز در دیدار اردیبهشت ۹۴ از دانشگاه افسری امام حسین (ع) به این موضوع اشاره و از نیروهای مسلح کشورمان خواستند تا ضمن حفظ هوشیاری، آمادگی خود را در سطح بالایی حفظ کنند و البته هشدار دادند که اگر شیطنتی صورت گیرد واکنش جمهوری اسلامی ایران بسیار سخت خواهد بود. (ملاح، ۱۳۹۴: ۱۴) همچنین ایشان فرموده‌اند: امروز سیاست‌های خبثت آلود استکبار در منطقه‌ی ما ایجاد جنگ‌های نیابتی است؛ برای منافع خودشان، کشورهای منطقه را یا گروه‌هایی در داخل کشورها را تحریک کنند و وادار کنند که به جان هم بیفتند و آن‌ها منافع خودشان را دنبال کنند؛ جیب کمپانی‌های اسلحه‌سازی را پر کنند، سیاست‌های اقتصادی اقتصاد نزدیک به ورشکستگی خودشان را ترمیم کنند؛ هدف آن‌ها این است؛ ما باید بیدار باشیم (فرمایشات، مورخه ۱۳۹۴/۲/۲۶). ... معتقدیم که هم در سوریه، هم در بحرین، هم در یمن، هم در همه‌جای دنیای اسلام، دشمنان جنگ‌های نیابتی به راه می‌اندازند، مردم را با یکدیگر درگیر می‌کنند. راه‌حل این است که بنشینند باهم صحبت کنند، گفتگو کنند، مذاکره کنند، دیگران دخالت نکنند، سلاح از بیرون - به این شکل که ملاحظه می‌کنید - به کشورها تزریق نشود (فرمایشات، مورخه ۱۳۹۶/۳/۱۴).

جمهوری اسلامی ایران نیز به دلیل ماهیت ضد استکباری، موقعیت خاص ژئوپولیتیک در منطقه، حمایت از مستضعفین جهان و حفظ سیاست استقلال‌خواهی و همچنین برنامه صلح‌آمیز هسته‌ای خود، به‌طور طبیعی در معرض تهدیدات زمانی و مکانی گوناگونی قرار دارد.

حضور بازیگران غیردولتی در صحنه‌های جنگ حمایت و پشتیبانی بازیگران دولتی از آن‌ها، تلاش این بازیگران برای ایجاد هویت و همچنین تحولات فناوری، گسترده شدن تجهیزات مدرن و کنترل

از راه دور و شکل‌گیری قدرت‌های هوشمند، گسترده شدن جنگ‌های نیابتی، سوق یافتن جنگ‌ها به درون شهرها و طولانی شدن جنگ، به‌ویژه شکل‌گیری گروه‌های افراطی در منطقه (عراق، سوریه، یمن و ...) و حمایت دشمنان منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای جمهوری اسلامی از گروه‌های افراطی بر علیه جمهوری اسلامی ایران و منافع ملی ما، در کنار دشمنی برخی از همسایگان و قدرت‌های منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای و تشکیل ائتلاف‌های آشکار و پنهان بر علیه جمهوری اسلامی ایران و منافع ملی ما در سطح منطقه، حاکی از تغییر ماهیت جنگ‌ها می‌باشد؛ بنابراین ماهیت جنگ‌ها نیز دستخوش تغییراتی است که همگام با انقلاب در مسائل نظامی، دوره‌ی انتقالی را به سوی مفاهیم نظری جدید طی می‌کند. برخلاف جنگ‌های دهه‌های گذشته که بر پایه‌ی مقابله محوری، اعمال خسارت و انهدام، فرسایشی و تژام با تکیه بر استفاده از ابزارهای بسیار گران بود؛ جنگ‌های آینده به سوی جنگ‌های هوشمند و نیابتی و نهایتاً تکیه بر استفاده از زیرساخت‌های نرم در ابزارها و جنگ‌افزارهای نظامی دارد.

بدیهی است که جلوگیری از دستیابی دشمن به اهداف خود، با اتکاء به سناریوهای جنگ‌های کلاسیک و مرسوم و عدم پیش‌بینی و آینده‌نگری تحولات این حوزه، جوابگوی نیازهای اساسی برای حصول به اهداف و آرمان‌های عالی و تحقق چشم‌انداز ۱۴۰۴ نخواهد بود و تبیین جنگ‌های نیابتی، چالشی است که دغدغه‌ی اصلی فرماندهان نظامی و بسیاری از پژوهشگران عرصه‌ی نظامی را به خود اختصاص داده است. این‌که در آینده صحنه‌های جنگ چگونه خواهد بود، مسئله‌ای است که بسیاری از فرماندهان و متفکران را به تفکر واداشته تا بتوانند شمای روشنی از آنچه احتمالاً در آتیه رخ خواهد داد را به تصویر بکشند.

در همین راستا یکی از دغدغه‌های مهم و اساسی جمهوری اسلامی ایران جلوگیری از غافل‌گیری، رصد، شناسایی، پیش‌بینی و ارزیابی تهدیدات متعددی است که از سوی قدرت‌های استکباری و دشمنان منطقه‌ای و گروه‌های افراطی متوجه میهن عزیزمان خواهد شد. اقدام انفعالی و عدم برنامه‌ریزی برای آینده و آینده‌پژوهی در این حوزه بسیار خطرناک و غیرمنطقی می‌باشد و باعث عقب ماندن از دشمنان و رقبا می‌گردد.

با نگرش به مطالب عنوان‌شده، مسئله اصلی تحقیق ناشناخته بودن سناریو جنگ نیابتی علیه جمهوری اسلامی ایران می‌باشد؛ بنابراین این تحقیق به دنبال کشف و استخراج مهم‌ترین عوامل کلیدی و پیشران‌ها، تعیین منطق سناریوها و درنهایت تدوین سناریو جنگ نیابتی می‌باشد.

مبانی نظری

تاریخچه

اگرچه اصطلاح جنگ نیابتی سال‌ها است که در نظام بین‌الملل به‌خصوص در نظام منطقه خاورمیانه به کار می‌رود اما اصطلاح پس از بیانات رهبر معظم انقلاب در روز ۲۶ اردیبهشت ۱۳۹۴ در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی با حساسیت بیشتری در ادبیات سیاسی کشورمان وارد شد. رهبر معظم انقلاب در بازدیدش از دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع) به موضوع کشاندن جنگ نیابتی به مرزهای ایران اشاره کرده و فرمودند: بنده خبرهایی دارم از اینکه دشمنان ما با همراهی برخی از مسئولان سفیه منطقه خلیج فارس در صدد هستند که جنگ‌های نیابتی را به مرزهای ایران بکشانند.

پیشینه تحقیق

احمدی‌مقدم (۱۳۸۶) در مطالعه‌ای با عنوان «استراتژی نیروی مقاومت بسیج در جنگ آینده» سناریوهای چهارگانه؛ جنگ سرد، بمباران راهبردی، اشغال نظامی محدود و اشغال نظامی گسترده (جنگ تمام‌عیار) را مطرح نموده است. الله کرم و همکاران (۱۳۸۶) در مطالعه‌ای با عنوان «مطالعه فضای جغرافیایی و ظرفیت‌های غیر حاکمیتی ج.ا.ایران و چگونگی بهره‌برداری احتمالی توسط تهدیدکننده آتی و بهره‌برداری آن فضا و ظرفیت‌های غیر حاکمیتی توسط جمهوری اسلامی ایران» سناریوهای اقدام ضربت نظامی آمریکا علیه ج.ا.ایران، اشغال محدود (خوزستان؛ هرمزگان و بوشهر) توسط آمریکا و عدم امکان اشغال گسترده ج.ا.ایران توسط آمریکا را مطرح نموده است. کارگروه تحقیقاتی در موسسه آموزشی، تحقیقاتی صنایع دفاعی (۱۳۸۹) در مطالعه‌ای با عنوان «قدرت یکپارچه امنیت ملی در محور دفاع هوافضایی (قیام)» چهار سناریو برای افق ۱۳۹۴ به بعد را شامل؛ سناریوی تهاجم هوافضایی آمریکا علیه منابع حیاتی، حساس، سناریوی جنگ سایبری، سناریوی تخریب محیط‌زیستی هارپ و سناریوی تلفیقی تبیین نموده است.

حیدری (۱۳۹۰) در مطالعه‌ای با عنوان «تدوین سناریو صحنه عملیات مقابله با تهاجم آمریکا در مناطق مأموریتی آجا به تفکیک هر منطقه با به‌کارگیری سامانه‌های مختلف آجا در کلیه سطوح و لایه‌های مختلف عملیاتی» ویژگی‌های بارز صحنه‌های عملیاتی جنگ آینده ج.ا.ایران و آمریکا را تبیین نموده است. پژوهشی با عنوان «روندهای جهانی ۲۰۳۰؛ جهان‌های بدیل» توسط

«شورای اطلاعات ملی آمریکا» اجرا شده است که چهار سناریو موتورهای خاموش، گسترش، جینی یا جهان تضادها و دنیای فارغ از دولت در آن ارائه شده است. گزارشی با عنوان «مواجهه با ایران: تقابل، مهار و یا درگیری» توسط اندیش گاه رند در سال ۲۰۰۷ منتشر شده است. این سند که نگاه جامعی به موضوع رودرویی با ایران دارد.

جنگ نیابتی

جنگ یکی از دیرپاترین پدیده‌های جامعه انسانی است و از دیرباز تاکنون جامعه‌ای را نمی‌توان یافت که به‌گونه‌ای درگیر جنگ نبوده باشد. این پدیده برای بشر دو رویه داشته است، تلخی‌ها و شیرینی‌ها، زهر و پادزهرها. همه جنگ‌ها در طول تاریخ بشر دارای وجوه مشابه و تمایز بسیاری بوده‌اند. بخش زیادی از باور نظامیان در جنگ و صلح متأثر از نظرات و اندیشه‌هایی در خصوص ماهیت و ویژگی‌های جنگ است که توسط اندیشمندان معروفی نظیر سان تزو، کلازویتس و ... عنوان شده است. به‌رغم تلاش برای پرهیز از جنگ، جنگ صدمات بسیاری را به بشر وارد ساخته است. جنگ‌های جهانی اول و دوم قرن بیستم را می‌توان نقطه عطفی در تاریخ جنگ‌ها دانست. جنگ پدیده در حال تکامل است که ابعاد و حالات گوناگون داشته و دوره‌های تکاملی متنوعی را طی نموده است. شناخت دقیق پدیده جنگ نیازمند شناخت فراگیر مفاهیم آن نظیر اهداف، علل و به‌ویژه رویکرد کنشگران جنگ است. با گذر زمان نیاز به بازنگری در انگاره‌های قدیمی مربوط به جنگ و باز شکافی آن ضرورت می‌یابد. (کرفلد، ۱۳۸۶: ۱۱)

جنگ‌ها بر اساس هدف، به جنگ عادلانه و غیرعادلانه؛ بر مبنای مقیاس‌های جغرافیایی، به جنگ‌های محلی، منطقه‌ای، فرا منطقه‌ای و جهانی (عمومی)؛ با توجه به انضباط و تاکتیک، به جنگ‌های منظم، کلاسیک و نامنظم (چریکی)؛ بر اساس سطح جغرافیایی، به جنگ‌های دریایی، هوایی و زمینی؛ بر اساس قلمرو، به جنگ‌های داخلی و خارجی تقسیم می‌شوند. با توجه به تعاریف فوق‌الذکر اگر بخواهیم یک تعریف جامع و مانع از جنگ ارائه بدهیم، می‌توان گفت: جنگ عبارت است از برخورد مسلحانه بین دو یا چند کشور. از منظر نگاه به آینده می‌توان جنگ را برخورد خشونت‌آمیز و مسلحانه دو یا چند گروه یا کشور برای تصاحب منافع بیشتر در آینده دانست. (طلوعی، ۱۳۷۵: ۳۸۸)

ممکن است تهاجم‌ها در آینده، این‌چنین صریح و روباز و سهل‌الدفع نباشد و ممکن است پیچیده‌تر باشد و لذا پیچیدگی و ایمن قوی لازم است. من عرض می‌کنم دفاع از اسلام در دوران نبی اکرم

(ص) آسان‌تر از دفاع از اسلام در دوران امیرالمؤمنین (ع) بود. چون این قضیه پیچیده‌تر بود و چنین چیزی در آینده ممکن است؛ زیرا استکبار جهانی، ابزارهای گوناگونی را در اختیار دارد. (رهبر معظم انقلاب اسلامی، ۱۳۶۹: ۳)

یکی از پارادایم‌های جنگی جدید که در جنگ‌های اخیر، جنگ نیابتی بود، در جنگ‌های اخیر قدرت‌های سلطه‌طلب با تطمیع گروه‌های تروریستی و حمایت همه‌جانبه از آن‌ها تمام تلاش خود را به کار گرفتند تا بتوانند از این گروه‌های تروریستی به‌عنوان ابزاری جهت پیشبرد اهداف و امیال نامشروع خود استفاده نمایند. به‌طور مثال از این گروه‌ها درجنگ سوریه و عراق به‌طور گسترده استفاده نمودند. همان‌طور که اجرای پارادایم جنگ مقاومت یکی از پارادایم‌های جنگی توسط کشورهای آزادی‌خواه و استکبارستیز بود، اجرای جنگ نیابتی هم توسط قدرت‌های زورگو و استعمارگر هم یک پارادایم جنگی جدیدی بود که در جنگ‌های اخیر شکل گرفت. (کلانتری، ۱۳۸۸: ۱۰)

جنگ نیابتی وضعیتی است که در آن قدرت‌های درگیر به‌جای اینکه مستقیماً وارد جنگ با یکدیگر شوند با حمایت‌های مالی، تسلیحاتی و تبلیغاتی از کشورها یا گروه‌های مسلح دیگری که با قدرت مقابل یا متحدین آن در جنگند، سعی در تضعیف آن قدرت یا فشار بر آن می‌نمایند. در بسیاری از موارد به علت توان بالای نظامی قدرت‌های اصلی، درگیری نظامی مستقیم آن‌ها با یکدیگر می‌تواند هزینه‌های سیاسی، اقتصادی و انسانی بالایی را برای هر دو طرف در پی داشته باشد و از این‌رو طرفین تلاش می‌کنند که بدون وارد شدن به جنگ تمام‌عیار از طریق حمایت از گروه‌ها و دولت‌های ثالث به‌طرف مقابل ضربه بزنند. در موارد دیگری ممکن است دو قدرت اصلی به جنگ مستقیم با یکدیگر مشغول شده باشند، اما همزمان در مناطق دیگری با حمایت از گروه‌ها و کشورهای ثالث به جنگ نیابتی با قدرت مقابل نیز پردازند. جنگ نیابتی خالص تقریباً وجود ندارد، زیرا گروه‌هایی که با یک کشور خاص در جنگ هستند معمولاً به دنبال منافع و هدف‌های خاص خود هستند که ممکن است با منافع و هدف‌های کشور حامی آن‌ها یکی نباشد (ملاح، ۱۳۹۴: ۱۰)

معمولاً بیشترین کاربرد جنگ‌های واسطه‌ای در دوران‌های جنگ سرد است، زیرا به این وسیله می‌توان بدون درگیری مستقیم با قدرت مقابل و ورود در یک جنگ بزرگ و بسیار پرهزینه، به فشار بر قدرت مقابل ادامه داد. امروزه هر چه از جنگ‌های تمام‌عیار صنعتی دور می‌شویم، کم‌کم شاهد تغییر روش‌ها هستیم؛ روش‌هایی که نیازی به ارتش‌های بزرگ ندارد که مهم‌ترین آن‌ها «جنگ‌های

نیابتی» است که در آن، گروه‌های تروریستی، خرابکاران و مزدوران به نیابت از یک کشور یا گروهی از کشورها و در جهت تحقق اهداف آن‌ها به اقدامات نظامی دست می‌زنند و به مثابه «پیمانکاران نظامی - تبلیغاتی»، اهداف از طریق قائم مقام پیگیری می‌شود که امروزه این مدل به جد از طریق قدرت‌های بزرگ خاصه آمریکا دنبال می‌شود به ویژه اگر کشوری از محدوده استراتژیک کمتری برخوردار باشد و نخواهد تلفات زیادی داشته باشد به این نسل از جنگ‌ها متوسل می‌شود. اساساً کشورها همیشه در پی به حداکثر رساندن قدرت و نفوذ خود با صرف کمترین هزینه‌ها هستند. لذا میل دارند نمونه‌های جدیدی از تاکتیک‌ها و الگوهای نظامی را بیازمایند، چراکه یک اصل مهم نظامی وجود دارد که می‌گوید تاکتیک‌هایی را که برای شما یکبار پیروزی آفریده‌اند، تکرار نکنید. البته در یک جنگ نیابتی، طرفین جنگ به دلایل مشخص مخصوص به خود وارد منازعه با یکدیگر می‌شوند؛ اما دلیل اینکه آن‌ها به عنوان «نایب» در نظر گرفته شده و آن منازعه حالت جنگ نیابتی پیدا می‌کند، همان عامل پیش گفته، یعنی حمایت یک کشور خارجی است. دلیل این حمایت نیز آن است که «نایب» هدفی را دنبال می‌کند که برای حامی مطلوب به نظر می‌رسد. جنگ نیابتی امروز در منطقه دارای دو چهره متفاوت با یک هدف است. یک چهره آن جریان تکفیری، استعماری فرقه‌ای و صهیونیستی با ویژگی‌های جهالت و خبثت است که نمادش را امروز در داعش می‌توان دید. چهره دوم آن، تهاجم‌ها و تجاوزهای نظامی توسط کشورهای هم‌پیمان با آمریکا است که نماد آن را در تهاجم و تجاوز سعودی‌ها به یمن به وضوح می‌توان مشاهده نمود. (همان منبع)

ویژگی‌های جنگ نیابتی: این جنگ از آنجایی که به نیابت از طرفین اصلی برگزار می‌شود، طرفین اصلی در آن حضور مستقیم ندارند بلکه از نیروها و ابزارهای محلی و منطقه‌ای خود بهره می‌گیرند و به لحاظ جغرافیایی، جنگ نیابتی در عمق راهبردی دو طرف اصلی انجام می‌گیرد. علل اتخاذ جنگ نیابتی: به طور کلی علل ایجاد جنگ‌های نیابتی عبارت‌اند از:

- افزایش هزینه‌های جنگ مستقیم: وارد شدن به جنگ برای هر کشوری هزینه‌های زیاد انسانی، اقتصادی و اجتماعی به دنبال خواهد داشت. این هزینه‌ها برای کشوری نظیر آمریکا که شاهد جنگ‌های متعدد در نقاط مختلف جهان است، به مراتب بیشتر خواهد بود. یکی از مهم‌ترین مزیت‌های جنگ نیابتی برای آمریکا در این است که نه تنها هزینه اقتصادی برای چنین جنگی پرداخت نمی‌کند و بلکه با فروش تسلیحات، موجب افزایش درآمد آن‌ها نیز می‌شود.

فروش تسلیحات بیشتر: یکی از منابع مهم درآمدی برخی از کشورهای صنعتی، فروش تسلیحات است. جنگ نیابتی سبب افزایش فروش تسلیحات و درآمد کشورهای صنعتی می‌گردد.

جلوگیری از انزجار مردم کشورها از جنگ: یکی دیگر از مهم‌ترین علل روی آوردن کشورها به جنگ‌های نیابتی این است که مردم آن کشورها از جنگ‌های طولانی مدت و حضور جوانان و اعضای خانواده‌شان در خارج از کشورشان خسته شده‌اند. به‌عنوان مثال، تداوم حضور نظامیان آمریکایی در خارج از آمریکا پیامدهای روحی و روانی شدیدی برای نظامیان این کشور به دنبال داشته است و سبب انزجار مردم آمریکا از جنگ و مخالفت با ورود این کشور به هر نوع جنگ جدیدی شده است. (ملاح، ۱۳۹۴: ۱۲)

در شرایط کنونی صرف‌نظر از اینکه جنگ نیابتی در جهت تأمین منافع کشورها با هزینه اقتصادی و انسانی کمتر قرار دارد، ایجاد چنین جنگی اهداف مهمی دارد که مهم‌ترین این اهداف عبارت‌اند از:

ایجاد انحراف در بیداری اسلامی: غرب آسیا و شمال آفریقا از سال ۲۰۱۱ تاکنون با تحولاتی مواجه شد که ضدآمریکایی بودن از شاخص‌های مهم این تحولات است و درعین حال، یکی از مهم‌ترین اهداف این تحولات نیز روی کار آوردن دولتی غیروابسته و مستقل است. ترکیب دو عامل ضدآمریکایی بودن و تشکیل دولتی مستقل به‌منزله تضعیف آشکار جایگاه و موقعیت آمریکا در این منطقه است. بر این اساس، آمریکا باهدف بازگشت و سلطه مجدد در غرب آسیا، استفاده از رویکرد جنگ نیابتی را در دستور کار خود قرار داد.

تضعیف جریان مقاومت: جنگ‌های نیابتی در حوزه جغرافیایی ایجاد می‌شوند که در محور مقاومت قرار دارند یا مخالف حضور مستقیم آمریکا هستند نظیر سوریه و عراق. آمریکایی‌ها از طریق توسعه ناآرامی و آشوب در این کشورها و در این مناطق، سعی می‌کنند جریان مقاومت و حامیان آن به‌خصوص جمهوری اسلامی ایران را در این ناآرامی‌ها درگیر کند تا از این طریق بتوانند توان کشورهای جبهه مقاومت را تحلیل دهند. (همان منبع: ۱۳)

آینده‌پژوهی و سناریونویسی

شناسایی عوامل کلیدی و پیشران‌ها و روندهای آینده، دغدغه‌ی اغلب دولت‌ها و مراکز تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری راهبردی محسوب می‌شود. (بوشهری و همکاران، ۱۳۸۷: ۳) با

مشخص شدن عوامل کلیدی و پیشران‌ها، امکان تبیین سناریوها ایجاد می‌گردد. سناریو مجموعه‌ای متشکل از توصیف وضع آینده و تسلسل رویدادهایی است که به گذار از وضع کنونی به وضع آینده می‌انجامد (مردوخی، ۱۳۹۲: ۲۳۴). تکنیک سناریونویسی به‌طور مؤثری برای آینده دور سازمان‌ها کاربرد دارد. (ستاریخواه، ۱۳۹۳: ۸۰) و بر مبنای روش شوارتز سناریوها در شش گام؛ شناسایی موضوع یا تصمیم اصلی، شناسایی نیروهای کلیدی و نیروهای پیشران، طبقه‌بندی بر اساس اهمیت و عدم قطعیت، انتخاب منطق سناریوها و پربار کردن سناریوها یا همان داستان‌سرایی انجام می‌پذیرد.

قرآن کریم در باب آمادگی برای جنگ می‌فرماید: و هر چه در توان دارید از نیرو و اسب‌های آماده بسیج کنید، تا با این [تدارکات]، دشمن خدا و دشمن خودتان و [دشمنان] دیگری را جز ایشان که شما نمی‌شناسیدشان و خدا آنان را می‌شناسد بترسانید؛ و هر چیزی در راه خدا خرج کنید پاداشش به خود شما بازگردانیده می‌شود و بر شما ستم نخواهد رفت. (سوره مبارکه انفال، آیه: ۶۰) در راه خدا با کسانی که با شما می‌جنگند نبرد کنید و از حد تجاوز ننمایید که خداوند تجاوزکاران را دوست نمی‌دارد. (سوره مبارکه بقره، آیه: ۱۹۰) در اسلام هدف نهایی از جنگ و قتال، از بین رفتن فتنه‌ها است هرگاه که دیگران برای مسلمانان فتنه نسازند و جنگ نکنند (حال چه مسلمان شوند یا نه)، دیگر جنگ و قتالی نیست. قرآن کریم در این باره می‌فرماید: و با آن‌ها پیکار کنید! تا فتنه‌ای باقی نماند و دین، مخصوص خدا گردد. پس اگر (از روش نادرست خود) دست برداشتند، (مزاحم آن‌ها نشوید! زیرا) تعدی جز بر ستمکاران روا نیست. (سوره مبارکه بقره، آیه: ۱۹۳) حفظ آمادگی رزمی برای جنگ آن‌قدر مهم است که امیرالمؤمنین علی (ع) می‌فرماید: برای جنگ آماده شوید و سازوبرگ نبرد را مهیا دارید که آتش کارزار افروخته‌شده و شعله آن بالاگرفته است. (نهج البلاغه، خطبه ۲۶: فراز ۵)

مطالعات آینده‌پژوهی نشان می‌دهد یکی از بهترین روش‌های درک مسائل آینده و ترسیم تصویری شفاف از آینده، شناسایی و تحلیل روندهای جهانی، منطقه‌ای و ملی است. باید تأکید کرد که امور امنیتی و نظامی در جهان هم‌به‌شدت متأثر از روندهای کلان بین‌المللی، ملی، بخشی و حتی سازمانی هستند. این روندها با خود پیشران‌هایی برای تغییر و حرکت امور دفاعی و نظامی ایجاد می‌کنند که به کمک آن‌ها بهتر می‌توان به تحلیل سیاست‌ها، تصمیمات و اقدامات کشورهای مختلف در این عرصه پرداخت. از جمله مهم‌ترین این روندها می‌توان کلان‌روندهای شامل؛

جهانی شدن، رشد مردم‌سالاری (دموکراسی) در جهان، توسعه علوم و فناوری، شکل‌گیری عصر اطلاعات و دانش، توسعه اقتصادی جهان، رشد صلح‌طلبی و اعتدال‌گرایی، بهبود و بهینه‌سازی سامانه‌ها و توسعه فناوری.

روندهای فوق، همراه با خود، پیشران‌هایی برای تغییر و تحول در بخش دفاع کشورهای مختلف ایجاد کرده‌اند. سطح، اهمیت و تأثیرگذاری این پیشران‌ها در کشورهای مختلف یکسان نیست. هر کشور متناسب با سطح پیشرفت و توسعه‌یافتگی خود (بلوغ اجتماعی، اقتصادی و سیاسی) و تهدیدهای امنیتی و دفاعی پیش رو، ممکن است به یک یا چند مورد خاص از این پیشران‌ها توجه بیشتری نماید.

مهم‌ترین پیشران‌های بنیادین شامل؛ محدودسازی و تلاش برای حذف به‌کارگیری تسلیحات کشتار جمعی، کاهش تلفات نیروی انسانی خودی و دشمن، تأثیرگذاری سریع و کاهش زمان و هزینه‌های درگیری نظامی، بهینه‌سازی سامانه‌های دفاعی، عقلایی سازی بودجه‌های نظامی، بهره‌مندی از ائتلاف‌های نظامی و ناهمگونی نظامی می‌باشد که به نظر می‌رسد مجموعه‌ی این پیشران‌ها، روند حرکت جهانی امور دفاعی و نظامی در ۱۰ تا ۱۵ سال آینده را رقم بزند. اسناد چشم‌انداز و راهبردهای توسعه بخش دفاع کشورهای مختلف نیز مؤید همین موضوع است. (منزوی، ۱۳۸۸: ۴۹).

روش‌شناسی

این تحقیق از نظر هدف از نوع تحقیقات کاربردی است و از نظر روش جزء تحقیقات اکتشافی با رویکرد آینده‌نگارانه می‌باشد که به روش دلفی و سناریونویسی شواتز نگاهشته شده است. در این پژوهش ترکیبی از روش کتابخانه‌ای و میدانی جهت گردآوری اطلاعات استفاده شده است.

بررسی کتابخانه‌ای با مطالعه و فیش‌برداری از کتب و مقالات موجود انجام شده است. در روش میدانی برگزاری جلسات خبرگی، مصاحبه با صاحب‌نظران برای تکمیل اطلاعات استفاده شده است. در پژوهش حاضر به‌منظور افزایش روایی پژوهش سعی شده تا از مشارکت‌کنندگانی استفاده شود که در حوزه‌ی مطالعه صاحب تخصص بوده و از انگیزه و تمایل کافی برخوردار باشند.

در پژوهش حاضر مطابق رهنمودهایی که ژیلسون (۱۹۷۵) برای افزایش پایایی روش کیفی، ایجاد نموده با استانداردسازی رویه‌های پژوهش، پایایی افزایش می‌یابد؛ یعنی برای افزایش پایایی، موارد زیر رعایت شده است.

- اجراء کامل و علمی روش سناریونویسی
- انتخاب دقیق پاسخگویان و تناسب تخصص آنان با موضوع پژوهش
- اخذ بازخورد از پاسخگویان
- ایجاد سطحی مطلوبی از اجماع

بحث و یافته‌ها

در این تحقیق سناریونویسی به روش شوارتز در شش گام به شرح ذیل انجام شده است:

گام اول: شناسایی موضوع اصلی سناریونویسی

مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در مورخه ۱۳۹۴/۲/۳ در دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین علیه‌السلام فرموده‌اند "بنده خیرهایی دارم از اینکه دشمنان ما با همراهی برخی از مسئولان سفیه منطقه‌ی خلیج فارس - نه همه‌شان، بعضی - درصدد هستند که جنگ‌های نیابتی را به مرزهای ایران بکشانند. پاسداران انقلاب اسلامی و همه‌ی پاسداران حریم امنیت ملی در سازمان‌های مختلف بیدارند، هوشیارند. این را بدانند که اگر شیطنتی صورت بگیرد، واکنش جمهوری اسلامی بسیار سخت خواهد بود.

از این رو تحلیل محتوای فرمایشات مقام معظم رهبری و هشدارهای آشکار و پنهان ایشان و همچنین بروز و ظهور شواهد و قرائنی از جمله تعاملات امریکا، رژیم صهیونیستی و عربستان سعودی و سخنرانی‌های متعدد ترامپ و وزیر امور خارجه آن کشور بر علیه جمهوری اسلامی و همچنین عقد قرارداد فروش سنگین تجهیزات نظامی به کشورهای منطقه و اقدامات و تهدیدهای متعدد ترامپ حاکی از عصبانیت آن کشور می‌باشد و لذا انگیزه آنان برای ضربه زدن بر جمهوری اسلامی ایران از گذشته بیشتر شده است و وقوع جنگ (از نوع نرم و سخت و یا هوشمند) محتمل می‌باشد و اندیشکده‌های آنان مستمراً سناریوهای مختلفی برای ضربه زدن به جمهوری اسلامی ایران تدارک دیده و خود را برای اجرای این سناریوها آماده می‌نمایند که طبق فرمایشات مقام معظم رهبری، یکی از محتمل‌ترین آن‌ها، جنگ نیابتی است.

گام دوم: مشخص کردن عوامل کلیدی

تعداد ۱۶ عامل کلیدی شناسایی شد و با انجام دلفی و تعدیل و تلفیق آن‌ها به ۴ عامل کاهش پیدا نمود به طوری که هر یک از آن‌ها (عامل کلیدی جامع و تلفیقی) از لحاظ محتوایی، نقش و کارکرد پوشش لازم برای عوامل کلیدی زیرمجموعه‌ی خود را داشته باشند.

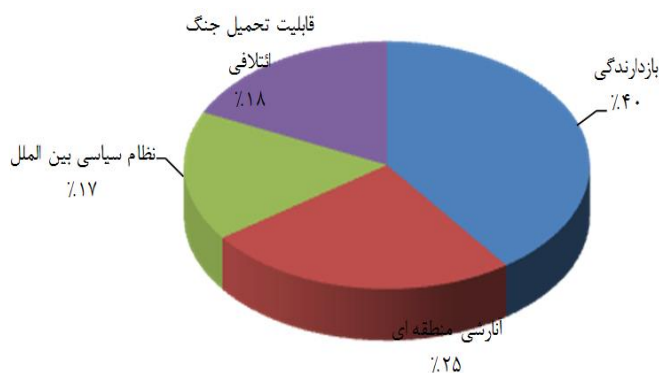
جدول (۱) تلفیق و تعیین مهم‌ترین عوامل کلیدی

عوامل کلیدی نهایی	عوامل کلیدی اولیه	ردیف
۱- بازدارندگی	توان دفاعی همه‌جانبه مردمی	۱
	توان رزمی نیروهای مسلح	۲
	محور مقاومت	۳
	نوع روابط با کشورهای همسایه	۴
	اشراف اطلاعاتی	۵
۲- قابلیت تحمیل جنگ ائتلافی	وضعیت اقتصادی دشمن	۶
	توان رزم دشمن	۷
	تبلیغات دشمن (ایران هراسی)	۸
	هزینه جنگ مستقیم	۹
۳- نظام سیاسی بین‌الملل	ائتلاف جهانی	۱۰
	سازمان‌های بین‌المللی	۱۱
	وضعیت سیاسی کشورهای همسایه	۱۲
۴- هرج و مرج منطقه‌ای	مواد مخدر	۱۳
	تعدد بازیگران غیردولتی معاند	۱۴
	تفکر تکفیری- داعشی (اسلام‌گرایی افراطی)	۱۵
	حضور و نفوذ بازیگران فرا منطقه‌ای	۱۶

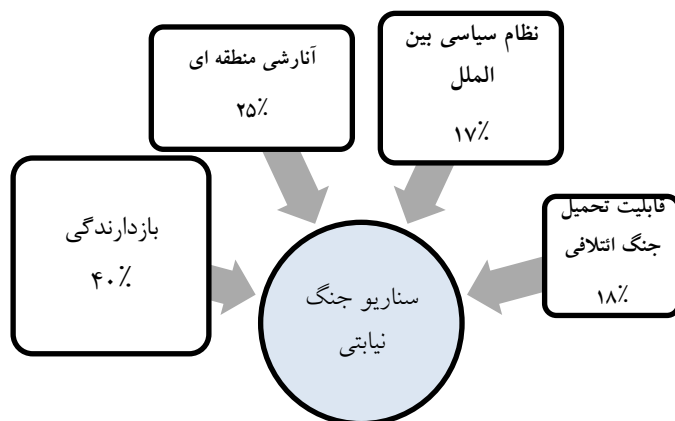
عوامل کلیدی نهایی؛ طی جدول ترجیحات قضاوتی مورد ارزیابی و سنجش نسبت تأثیر و میزان نفوذ و مداخله قرار گرفت که نتیجه آن پس از جمع‌بندی و اخذ نظرات گروه دلفی به شرح جدول زیر به دست آمد که در ستون آخر میزان نفوذ و مداخله جمهوری اسلامی ایران در آن برآورد گردید و عامل بازدارندگی، دارای میزان نفوذ بیشتری است و جمهوری اسلامی ایران با استفاده موثر از پیشرانهای مرتبط با این عامل، می‌تواند آن را تقویت نماید.

جدول (۲) ارتباط کمی عامل‌های کلیدی تأثیرگذار در سناریو

ردیف	عوامل کلیدی	نسبت تأثیر	میزان نفوذ و مداخله سطح ملی
۱	بازدارندگی	۴۰	بسیار قوی
۲	هرج و مرج منطقه‌ای	۲۵	ضعیف
۳	نظام سیاسی بین‌الملل	۱۷	متوسط
۴	قابلیت تحمیل جنگ ائتلافی	۱۸	ضعیف
	مجموع نسبت تأثیرهای عوامل کلیدی	۱۰۰	

نمودار (۱) تعیین نسبت تأثیر و میزان نفوذ و مداخله در عوامل کلیدی اثرگذار محیطی

نمودار (۲) ارتباط کمی عامل‌های کلیدی تأثیرگذار در سناریو

همان‌گونه که در جدول و نمودار فوق مشخص گردیده، عامل کلیدی بازدارندگی از نسبت تأثیرگذاری بیشتری نسبت به سه عامل دیگر در سناریو جنگ نیابتی برخوردار بوده (۴۰ درصد) و همچنین میزان نفوذ و مداخله سطح ملی این عامل کلیدی بسیار قوی ارزیابی گردیده است؛ بالعکس میزان نفوذ و مداخله دشمنان ج.ا.ایران در این عامل ضعیف ارزیابی می‌گردد. عامل کلیدی هرج و مرج منطقه‌ای نسبت به عوامل کلیدی سوم و چهارم دارای تأثیر بیشتری بوده (۲۵ درصد) و به همراه عامل بازدارندگی در بین دیگر عوامل کلیدی موجود در سناریو از اولویت بالاتری (در نسبت تأثیر) برخوردار می‌باشند. شایان ذکر است میزان نفوذ و مداخله سطح ملی در این عامل ضعیف ارزیابی گردیده و در مقابل میزان نفوذ و مداخله دشمنان ج.ا.ایران بر این عامل بسیار قوی می‌باشد.

گام سوم: نیروهای پیشران سناریو

بر اساس مطالعات اکتشافی پیشران‌های اولیه شناسایی و نیروی‌های پیشران اولیه به روش دلفی به شرح ذیل نهایی شده و ارتباط آن‌ها با عوامل کلیدی مربوطه ایجاد گردید.

جدول (۳) پیشران‌های عامل‌های کلیدی

ردیف	عوامل کلیدی	نیروهای پیشران ذی‌ربط
۱	بازدارندگی	سیاست‌های داخلی و خارجی ج.ا.ایران
		فرهنگ دفاعی
		ارتش حرفه‌ای
		تحقق اقتصاد مقاومتی
		توسعه صنایع دفاعی
		محور مقاومت
		توسعه انسانی
۲	هرج و مرج منطقه‌ای	تغییر و تحول در نظام سیاسی کشورهای منطقه
		نقش‌آفرینی قدرت‌های فرا منطقه‌ای
		تمرکز بر روی بنیان‌های هویتی
		سیر تحولات منطقه‌ای
		سیاست‌های کشورهای منطقه
		سیاست‌های خارجی ج.ا.ایران

تحولات ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیک	نظام بین‌الملل	۳
سیاست‌های قدرت‌های بزرگ		
تحولات سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی		
تغییر و تحول در نظام سیاسی کشورهای منطقه	قابلیت تحمیل جنگ ائتلافی	۴
سیاست‌های کشورهای منطقه		
توان ائتلاف‌سازی قدرت‌های فرا منطقه‌ای		
اقتدار نظامی ج.ا.ایران		

کام چهارم تعیین میزان عدم قطعیت عامل‌های کلیدی

در این گام، بعد از آنکه نیروهای پشیران مؤثر بر هر یک از عوامل کلیدی مشخص شد، خیرگان موضوع اقدام به اولویت‌بندی عامل‌های کلیدی بر اساس میزان عدم قطعیت‌ها پرداخت و عوامل کلیدی که از اهمیت و عدم قطعیت بیشتری برخوردار بودند را مشخص نمود.

جدول (۴) عدم قطعیت عوامل کلیدی

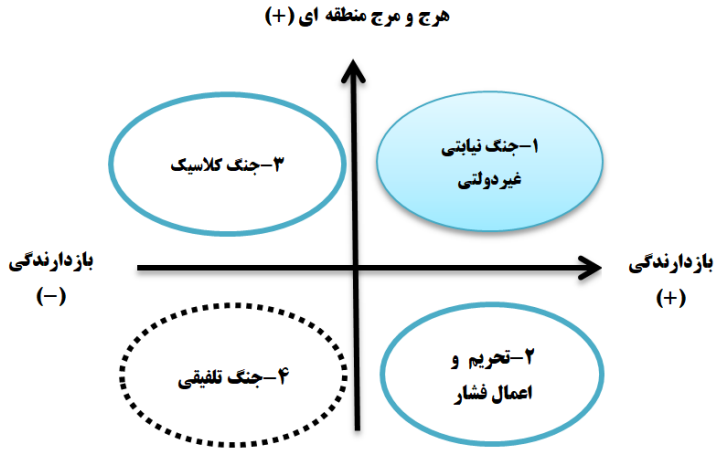
اولویت	عوامل کلیدی	درصد عدم قطعیت
اول	بازدارندگی	۴۰٪
دوم	هرج و مرج منطقه‌ای	۳۴٪
سوم	قابلیت تحمیل جنگ ائتلافی	۳۰٪
چهارم	نظام سیاسی بین‌الملل	۲۵٪

جدول (۵) دو عامل کلیدی دارای بیشترین اهمیت و عدم قطعیت

اولویت	عوامل کلیدی	درصد عدم قطعیت
اول	بازدارندگی	۴۰٪
دوم	هرج و مرج منطقه‌ای	۳۴٪

تجزیه و تحلیل نظر اعضاء گروه مطالعاتی در خصوص میزان عدم قطعیت مهم‌ترین عوامل کلیدی در سناریو جنگ نیابتی حاکی از آن است که عامل کلیدی بازدارندگی با ۴۰٪، هرج و مرج منطقه‌ای با ۳۴٪، قابلیت تحمیل جنگ ائتلافی با ۳۰٪ و نظام سیاسی بین‌الملل با ۲۵٪ در این سناریو تأثیرگذار هستند و از بین این عوامل، دو عامل کلیدی بازدارندگی با ۴۰٪ و هرج و مرج منطقه‌ای با

۳۴٪، دو عامل کلیدی دارای بیشترین اهمیت و عدم قطعیت سناریو اول نسبت به سایر عوامل کلیدی محسوب می گردند.

نمودار (۳) عدم قطعیت نهایی عامل های کلیدی

جدول (۶) عناوین سناریوهای محتمل

شماره	سناریوهای محتمل	عوامل کلیدی	
		بازدارندگی ج.ا.ایران	هرج و مرج منطقه ای
۱	تحریم و اعمال فشار	+	-
۲	جنگ نیابتی غیردولتی	-	+
۳	جنگ نیابتی دولتی	+	+
۴	جنگ کلاسیک	-	-

با توجه به دو عامل کلیدی دارای بیشترین اهمیت و عدم قطعیت، با اجماع نظر اعضای دلفی، سناریو جنگ نیابتی محتمل ترین سناریو خواهد بود و در اولویت های بعدی سناریوهای تحریم و اعمال فشار، جنگ نیابتی دولتی و جنگ کلاسیک آخرین اولویت دشمنان خواهد بود.

گام پنجم: شناسایی (ابداع یا خلق) و تعیین منطق سناریو

در پنجمین قدم جهت شناسایی منطق سناریو، گروه کارشناسی بایستی از عوامل کلیدی هر سناریو، پیشران‌ها و زمان، چگونگی و میزان تأثیر نیروهای پیشران بر عوامل کلیدی و همچنین نیروهای پیشران بر یکدیگر اطلاع حاصل کند.

در مرحله بعدی ارتباط بین پیشران‌های شناسایی شده با هر یک از عوامل کلیدی سناریو جنگ نیابتی به روش خبرگی و در چارچوب جلسات گروه کانونی و با رأی‌گیری و اجماع نظر خبرگان به شرح جدول ذیل تعیین و اولویت‌بندی گردید.

جدول (۷) تعیین میزان ارتباط کمی نیروهای پیشران با عوامل کلیدی

جمع امتیازها	نظام بین‌الملل ۱۷٪	قابلیت تحمیل جنگ ائتلافی ۱۸٪	آناارشی منطقه‌ای ۲۵٪	بازدارندگی ۴۰٪	عوامل کلیدی	نیروهای پیشران
۲۹	۶	۸	۸	۷	سیاست‌های داخلی ج.ا.ایران	
۳۰	۵	۸	۸	۹	فرهنگ دفاعی	
۲۹	۵	۸	۷	۹	ارتش حرفه‌ای	
۲۸	۵	۸	۶	۹	تحقق اقتصاد مقاومتی	
۳۰	۵	۹	۷	۹	توسعه صنایع دفاعی	
۳۰	۵	۸	۸	۹	محور مقاومت	
۲۹	۵	۹	۷	۸	توسعه انسانی	
۲۸	۶	۷	۹	۶	تغییر و تحول در نظام سیاسی کشورهای منطقه	
۲۷	۷	۹	۷	۴	نقش‌آفرینی قدرت‌های فرا منطقه‌ای	
۲۸	۶	۵	۹	۸	تمرکز بر روی بنیان‌های هویتی	
۲۷	۶	۷	۸	۶	سیر تحولات منطقه‌ای	
۲۷	۶	۷	۹	۵	سیاست‌های کشورهای منطقه	
۳۰	۶	۸	۹	۷	سیاست‌های خارجی ج.ا.ایران	

۲۹	۸	۷	۸	۶	تحولات ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیک
۲۸	۸	۹	۷	۴	سیاست‌های قدرت‌های بزرگ
۲۴	۸	۷	۵	۴	تحولات سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی
۲۹	۸	۸	۹	۴	توان ائتلاف‌سازی قدرت‌های فرا منطقه‌ای
۲۹	۵	۸	۷	۹	اقتدار نظامی ج.ا.ایران
	۱۱۰	۱۴۰	۱۳۸	۱۲۳	جمع امتیازها

با توجه به میانگین مجموع حاصل جمع امتیازهای ترجیحات قضاوتی اعضاء کارگروه، اولویت یا اهمیت هر یک از تعداد ۱۸ نیروی پیشران که در ستون آخر جدول درج گردیده، به شرح ذیل، مشخص گردیده است:

چهار نیروی پیشران فرهنگ دفاعی، توسعه صنایع دفاعی، محور مقاومت و سیاست‌های خارجی ج.ا.ایران، به‌طور مشترک با ۳۰ امتیاز نسبت به یکدیگر در اولویت اول یا اهمیت بالا قرار دارند، شش نیروی پیشران سیاست‌های داخلی ج.ا.ایران، ارتش حرفه‌ای، توسعه انسانی، تحولات ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیک، توان ائتلاف‌سازی قدرت‌های فرا منطقه‌ای و اقتدار نظامی ج.ا.ایران به‌طور مشترک با ۲۹ امتیاز نسبت به یکدیگر در اولویت یا اهمیت دوم قرار دارند، چهار نیروی پیشران تمرکز بر روی بنیان‌های هویتی، تغییر و تحول در نظام سیاسی کشورهای منطقه، تحقق اقتصاد مقاومتی و سیاست‌های قدرت‌های بزرگ به‌طور مشترک با ۲۸ امتیاز نسبت به یکدیگر در اولویت سوم یا اهمیت بعدی قرار دارند، سه نیروی پیشران نقش‌آفرینی قدرت‌های فرا منطقه‌ای، سیر تحولات و سیاست‌های کشورهای منطقه بزرگ به‌طور مشترک با ۲۷ امتیاز نسبت به یکدیگر در اولویت یا اهمیت سوم قرار دارند و درنهایت نیروی پیشران تحولات سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی نسبت به سایر نیروهای پیشران با ۲۴ امتیاز در اولویت و اهمیت آخر قرار دارد.

نتیجه‌گیری

در گام ششم، با استناد به اطلاعات به‌دست‌آمده در گام‌های اول تا پنجم و همچنین نظر اعضاء کارگروه، سناریو جنگ نیابتی غیردولتی به شرح زیر تبیین گردید:

تمرکز جمهوری اسلامی ایران بر پیشران‌های اولویت‌دار مرتبط با این سناریو (فرهنگ دفاعی، توسعه صنایع دفاعی، محور مقاومت و سیاست‌های خارجی ج.ا.ایران) منجر به تقویت عامل کلیدی بازدارندگی (عامل کلیدی خودی) گردیده و با توجه به عامل کلیدی متقابل (هرج و مرج منطقه‌ای)، راهبرد اولویت‌دار دشمنان، تمرکز روی سناریو جنگ نیابتی غیردولتی است؛ یعنی با توجه به بازدارندگی قابل قبول جمهوری اسلامی ایران در سطح منطقه‌ای و دنیا، آناژشی موجود در منطقه و مرزهای شرقی و غربی جمهوری اسلامی ایران، شکل‌گیری نظام بین‌الملل جدید (نقش‌آفرینی فعال‌تر روسیه و در مواردی چین) و عدم قابلیت تحمیل جنگ ائتلافی (وضعیت مالی نامناسب و عدم حمایت کشورهای اروپایی)، محتمل‌ترین سناریو، سناریو جنگ نیابتی، از نوع نیابتی غیردولتی است که تحرکات جدید منافقین و تحریک و موج‌سواری بر روی برخی از اعتراضات جزئی مردم به مسائل اقتصادی و مسائل مرتبط با کمبود آب و ... در این راستا انجام می‌شود و

سناریوهای تحریم و اعمال فشار، جنگ نیابتی دولتی و جنگ تلفیقی در اولویت‌های بعدی خواهند بود، این موضوع در دیدار مورخه ۱۳۹۷/۶/۱۱ فرمانده کل قوا با فرماندهان و مسئولان قرارگاه پدافند هوایی خاتم‌الانبیاء (ص) ارتش نیز مطرح گردید و حضرت آیت‌الله خامنه‌ای نیز اشاره فرمودند که با تأکید بر اینکه از لحاظ محاسبات سیاسی احتمال وقوع جنگ نظامی (کلاسیک) وجود ندارد، دلیلی بر صحت یافته‌های این تحقیق می‌باشد که جنگ نظامی (کلاسیک) را در آخرین اولویت قرار گرفته است.

ایشان با آگاهی بر مسائل سیاسی و نظامی، ضمن برآورد عدم وقوع جنگ، فرمودند: "در عین حال (با وجود عدم تحقق جنگ)، نیروهای مسلح باید با هوشیاری و با هدایت کارآمد و چابک، توانایی‌های انسانی و تجهیزاتی خود را روزبه‌روز ارتقا دهند و بدانند هر گامی که در جهت تقویت آمادگی‌های نیروهای مسلح برداشته شود، یک عبادت و حسنه در نزد پروردگار متعال است" که عیناً فرمایشات ایشان در راستای تقویت بازدارندگی جمهوری اسلامی ایران (اولین عامل کلیدی این سناریو که بیشترین تأثیر را در تحقق سناریو دارد) می‌باشد و دلیل دیگری بر صحت یافته‌های این تحقیق می‌باشد.

لذا صحنه جنگ محتمل بر علیه جمهوری اسلامی ایران که دشمنان به دنبال پیاده‌سازی آن هستند، صحنه یا وضعیتی است که کشورهای فرا منطقه‌ای و منطقه‌ای به دلایل مختلف از جمله هزینه بالای

جنگ مستقیم، تلفات انسانی، مشکلات اقتصادی و عدم اقبال افکار عمومی، تمایلی به ورود مستقیم در جنگ را نداشته و با استفاده از زمینه‌های اختلافی موجود و یا ساختگی مثل؛ اختلافات مرزی، فرهنگی، قومی-مذهبی و هویتی بین کشورهای همسایه و یا گروه‌های قومی مذهبی داخلی و خارجی و یا با دستاویز قرار دادن برخی از اقدام‌ها و رفتارهای قانونی ج.ا.ا به بهانه‌های متعدد همچون نقض حقوق بشر، توسعه و نگهداری سلاح‌های کشتار جمعی، توان موشکی و حمایت از تروریسم، به تحریک و تهییج گروه‌های قومی مذهبی و تکفیری برای جنگ با ج.ا.ا ایران پرداخته و حمایت‌های مالی و اقتصادی، سیاسی و نظامی را از آن‌ها به عمل می‌آورند به نحوی که در ظاهر نایب یا نیبان چنین جنگی به دنبال اهداف خود هستند، اما در واقع اهداف و منافع ملی کشور و یا کشورهای حامی در منطقه تحقق می‌یابد. نمونه‌های جنگ نیابتی هم‌اکنون در کشورهای همسایه جمهوری اسلامی ایران در جریان است و دشمنان ما و در رأس آن‌ها آمریکا، رژیم صهیونیستی و عربستان و تعدادی از کشورهای حاشیه خلیج فارس شدیداً به دنبال پیاده‌سازی این سناریو هستند.

پیشنهادها

با توجه به نتایج تحقیق پیشنهاد می‌گردد:

جمهوری اسلامی ایران ضمن تقویت بازدارندگی خود که دشمنان را مستأصل و نا امید کرده است، تهدیدهای مرتبط با جنگ نیابتی غیردولتی مثل اختلافات بین اقوام و مذاهب، مشکلات اقتصادی همچنین تنش‌های موجود که بر سر کمبود منابع آب و یا سایر منابع ایجاد شده و باعث تحریک مردم می‌شود را به‌موقع رصد، شناسایی و مدیریت نماید تا دشمنان جمهوری را در رسیدن به هدف جنگ نیابتی غیردولتی ناکام نماید.

منابع

فارسی:

- (۱) استرایکر، شلدون و دیگران (۱۳۷۶)؛ مبانی روان‌شناسی اجتماعی، جواد طهوریان، معاونت فرهنگی آستان قدس رضوی، چاپ اول، جلد ۳، ص ۲۴۱.
- (۲) ایزدی، فواد، (۱۳۹۴)، «ابزارهای نفوذ و مداخله در سیاست خارجی آمریکا»، همایش استحکام ساخت درونی قدرت ملی ج.ا.ایران، دانشگاه عالی دفاع ملی.
- (۳) آذربایجانی، مسعود و دیگران (۱۳۸۵)، روان‌شناسی اجتماعی با نگرش به منابع اسلامی، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه و سازمان سمت، چاپ دوم، ص ۳۶۴.
- (۴) آقا بخشی، علی اکبر و افشاری‌راد، مینو؛ فرهنگ علوم سیاسی، تهران، چاپار، ۱۳۸۶، چاپ دوم، ویرایش ششم، ص ۳۱۴
- (۵) بوشهری، علیرضا. نظری‌زاده، فرهاد. (۱۳۸۷)، *روندهای راهبردی جهانی مؤثر بر دفاع و صنایع دفاعی*، مرکز آینده‌پژوهی علوم و فناوری دفاعی - مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی.
- (۶) دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله العظمی خامنه ای (۱۳۹۴/۳/۹) چهار نقطه ضعف آمریکا در جنگ نیابتی، <http://farsi.khamenei.ir>
- (۷) رضاییان، علی؛ مدیریت رفتارهای سیاسی در سازمان، تهران، سمت، ۱۳۸۶، چاپ دوم، ص ۷
- (۸) روزنامه کیهان ۱۷ بهمن ۱۳۹۴، شناسه خبر: ۹۹۲۲۰۱
- (۹) شایان مهر، علیرضا، دایره‌المعارف تطبیقی علوم اجتماعی، تهران، کیهان، ۱۳۷۹، چاپ اول، ص ۶۲۰
- (۱۰) شوارتز، پیتر، (۱۳۹۰) «برنامه‌ریزی برای آینده در دنیایی با عدم قطعیت»، مترجم عزیز عزیزاده ناشر مرکز آینده‌پژوهی علوم و فناوری دفاعی، مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی.
- (۱۱) غرباق زندگی، داود (۱۳۸۷)، سیاست خارجی دولت دوم جورج بوش برعلیه ایران، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال دوازدهم، شماره اول.

- ۱۲) فرانزوی، استفن (۱۳۸۱)؛ روان‌شناسی اجتماعی، مهرداد فیروزبخت و دیگران، مؤسسه خدمات فرهنگی رسا، چاپ اول، ص ۱۷۸-۱۷۷.
- ۱۳) کاظمی قمی حسن، (۱۳۹۴/۳/۱۱) دست برتر ایران در جنگ نیابتی، دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله العظمی خامنه ای **http://fars.i.khamenei.ir**
- ۱۴) محمدی، هادی (۱۳۹۴) گروه بین‌الملل خبرگزاری فارس، ۱-۷-۹۴
- ۱۵) ملاح، کیکاووس (۱۳۹۴) جنگ نیابتی، مبانی، علل و اهداف، مجله سیاسی راهبردی بصائر، شماره ۳۵۲، سازمان اداره ع س آجا، تهران.
- ۱۶) مورهد، گری‌گوری و گریفین، ریگی (۱۳۸۵)؛ رفتار سازمانی، سیدمهدی الوانی و غلامرضا معمارزاده، تهران، مروارید، چاپ یازدهم، ص ۳۸۲.
- ۱۷) الوانی، سید مهدی؛ مدیریت عمومی، تهران، نی، ۱۳۸۶، چاپ سی و یکم، ص ۱۴۲.

انگلیسی:

- Mike. F. 2007, Consumer Culture and Postmodernis, 2nd edition, (۱)
SAGE Publications Ltd, p83[1]
- Christia,F. Dekeyser, E. Knox,D.2016, To Karbala: Surveying (۲)
Religious Shi'a from Iran and Iraq, Massachusetts Institute of
Technology.
- Sylvan, D. and S. Majeski. 2009, U.S. Foreign Policy in (۳)
Perspective: Clients, Enemies and Empire. New York: Routledge.